

SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE YURT DIŞINDA VE TÜRKİYE'DE YAPILAN TEMEL ARAŞTIRMALAR

Bayram BAŞ*

Özay KARADAĞ**

Özet

Bu çalışma, söz varlığı üzerine yurt dışında ve Türkiye'de yapılmış en temel araştırmaları tanıtmaktadır. Çalışmaların büyük bir çoğunluğu söz varlığının en önemli unsuru olan yazılı kelime sıklığı üzerinedir. Konuşma dili üzerine çalışmalar yazılıya oranla çok kısıtlıdır. Yurt dışında 1921 yılında başlayan bu çalışma alanına, Türkiye'de 1926 yılında ilk ışık yakılmış, 1936 yılında da ilk araştırma yapılmıştır. Ülkemiz dışında yapılan söz varlığı araştırmalarında hedef kitlelere göre dar örneklemlerle çalışmalar da olmuştur. Bu çalışmaların asıl önemi seviyelendirilmiş olmalarıdır. Kazandırılacak kelimeler her sınıf seviyesinde listeler hâlinde belirlenmiştir. Türkiye'de öğrenciler, ders kitapları, çocuk kitapları, konuşma dili ya da yazılı metinler üzerine yapılan araştırmalar daha çok tespit amaçlıdır. Araştırmacılar bazılarını sınıf seviyelerine göre kelime listeleri de önermişlerdir. Kelime hazinesi yanında, söz varlığının diğer unsurlarından deyim, atasözü ve ikileme kullanımlarını göstermeye yönelik birkaç çalışma da mevcuttur. Araştırmada ayrıca yurt dışında ve Türkiye'de yapılan temel derlem çalışmalarından da bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Söz varlığı, kelime hazinesi, kelime sıklığı, derlem

Giriş

Söz varlığı kavramı, “kelime hazinesi, kelime serveti, kelime dağarcığı, sözcük varlığı, sözcük dağarcığı, sözcük serveti, sözcük gömüsü, vokabüler, kelime kadrosu vb.” kullanımlarla karşılanabilmektedir. Ancak bu kavramların hiçbirinin de tam olarak söz varlığını karşıladığı söylenemez.

Türkçe Sözlük'te (2005:1807), söz varlığı “bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi” şeklinde tanımlanır. Fransızca'da *vocabulaire*, İngilizce'de *vocabulary*, Almanca'da *wortschatz* ve *wortbestand* terimi ile karşılanan *söz varlığı*; kelime hazinesi, kelime serveti, kelime dağarcığı, sözcük dağarcığı, sözcük serveti, kelime kadrosu, vokabüler kavramlarından daha geniş bir kavramdır. Söz varlığı, neredeyse tamamı eş anlamlı olan bu kavramların hepsini toplayan en üst aşamadır diyebiliriz (Baş, 2006:103).

Aksan (2002:13-14) söz varlığını; sözcükler, ikilemeler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler (ilişki sözleri) ve kalıplaşmış sözlerden meydana gelmiş bir kavram olarak tanımlar. Bu doğrultuda söz varlığını, bir dili meydana getiren kelime, ikileme, deyim, atasözü vb. farklı unsurların genel başlığı olarak kabul etmek doğru olacaktır.

* Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Öğretim Üyesi

** Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

Ülkemizde ve dünyada yapılmış birçok araştırma temel olarak bir dilin kelime hazinesini tespit etmek amacıyla meydana gelmiştir. Kelime hazinesi araştırması, sadece kelimeleri dikkate alarak listeleme ve değerlendirme yapma imkânı sağlar. Söz varlığı ise kelime hazinesi çalışmasını kapsadığı gibi deyim, atasözü ve ikilemeleri vb. unsurları da tespit edip değerlendirmeye yönelik bir olanak sunar. Bu sebeple çalışmamızdaki bulgular ortaya konulurken değerlendirmeye alınan araştırma sadece kelime üzerine ise *kelime hazinesi*, kelime ile birlikte söz varlığının diğer unsurlarını da kapsıyorsa *söz varlığı* kavramları kullanılacaktır.

Araştırmanın yöntemi literatür taramasıdır. Yurt dışında söz varlığı üzerine yapılan araştırmaların en temel olanlarına ulaşılmıştır. Yabancı indekslerde tarama yapılmış ve söz varlığı temelli araştırmaların “ilgili araştırmalar” bölümleri incelenmiştir. Bunlar içerisinde en temel özelliği gösterenlerden örneklem oluşturulmuş ve araştırmalar kısaca tanıtılmıştır. Ülkemizde söz varlığı üzerine yapılmış bütün çalışmalara ulaşılmıştır. Bunlardan söz varlığı unsurlarından herhangi biri üzerine sıklık tespiti amacı taşıyan tüm çalışmalar dikkate alınmış ve her biri kısaca değerlendirilmiştir.

1. Yurt dışında Söz Varlığı Üzerine Yapılan Temel Araştırmalar

Söz varlığına ilişkin yurt dışında yapılan çalışmalar oldukça fazladır. Kelimelerin öğrencilere kazandırılması konusunda yapılmış ilk kayda değer çalışma Edvard L. Thorndike’a aittir. 1921 yılında *Teacher’s Word Book* (Öğretmenin Kelime Kitabı) adıyla basılan ve sıklık esaslı hazırlanan çalışmada 10.000 kelimelik bir liste yer almaktadır. Thorndike, aynı çalışmasını 20.000 kelime daha ilaveyle 1931 yılında güncellemiştir.

Anılan çalışma, 10.000 kelime eklenerek, Edvard L. Thorndike ve Irving Lorge tarafından *Teacher’s Book of 30000* (30.000 Kelimelik Öğretmen Kitabı) adıyla 1944 yılında tekrar yayımlanmıştır (Thorndike ve Lorge, 1972:vii-xi). Kitap semantik bir kelime sayımıdır. 1-12. sınıf arasında öğretilecek kelimeler, 5 sütundan oluşmaktadır. G (grade) sütunu, ilgili kelimenin sıklığını; T sütunu, Thorndike’ın 1931 yılında hazırladığı genel sayım sıklığını; L sütunu, kelimenin Lorge’un magazin sayımındaki sıklığını, J sütunu, kelimenin 120 çocuk kitabı içindeki sıklığını; S sütunu ise, Lorge ve Thorndike’ın genç ve yetişkin okuma kitaplarının semantik sayımındaki listesini içerir.

Listede yer alan kelimelerin sıklık seviyeleri şu şekildedir:

AA	en sık kullanılan ilk 1000 kelime
A	yaklaşık olarak ikinci 1000 kelime
49-30 arasındaki kelimeler	<i>üçüncü 1000 kelime</i>
29-19 arasındaki kelimeler	<i>dördüncü 1000 kelime</i>
18-14 arasındaki kelimeler	<i>beşinci 1000 kelime</i>
13-10 arasındaki kelimeler	<i>altıncı 1000 kelime</i>
9 veya 8 olarak yazılmış kelimeler	<i>yedinci 1000 kelime</i>
7, 6, 5 veya 4 ile yazılmış kelimeler	<i>sekizinci 1000 kelime ve sonrası</i>

Bauman (1996), Thorndike ve Lorge tarafından hazırlanan bu listenin, birçok çalışmaya kaynaklık ettiğini ve hâlâ geçerliğini sürdürdüğünü belirtir. Harris ve Spay (1990:441), bu listenin akabinde pek çok çalışma yapıldığını ve bunların daha çok 1-8. sınıf öğrencilerine yönelik olduğunu bildirir.

Jhons tarafından 1981’de güncelleştirilen, Dolce’un (1939’dan akt.: Harris ve Spay, 1990:441-445), “Dolce Basic Sight Vocabulary” adlı çalışması, 3. sınıfın sonuna kadar öğretilmesi amaçlanan, isimler hariç 220 kelimeyi ihtiva eden bir listedir.

Fransa Wisconsin Üniversitesi’nden V.A.C. Henmon, 1924 yılında dört yüz bin kelime bir liste hazırlamıştır. Yine 1924 yılında, G.E. Van der Beke tarafından, Balzac, Musset, Bergson, Proust, Poul Morand vb. yazarların eserleri üzerinde, toplam 33 roman, 13 piyes, 16 tarih ve eleştiri kitabı, 13 bilimsel ve felsefi eser, 14 gazete ve periyodik yayın taranarak 1.200.000 kelime bir liste elde edilmiştir (Duverger, 1973: 135-136).

Amerika’da Prof. Word tarafından 1927 yılında İngilizce bilenlere Fransızca öğretmek amacıyla yayımlanan, *Minimum French Vocabulary Test Book* (Küçük Fransızca Kelime Hazinesi Test Kitabı) adlı çalışma, İngilizcede en çok konuşulan 200 kelimeyi içermektedir. Word, toplam kelimenin ilk 3 kelimesinin, İngilizcenin % 10’una denk geldiğini bildirir ve şöyle devam eder (Aksoy, 1936:5):

İlk 10 kelime tekrarlanma ile beraber İngilizcenin % 25’ini; ilk 100 kelime % 58,8’ini; ilk 500 kelime % 82’sini; ilk 1.000 kelime % 89,6’sını; ilk 2.000 kelime ise % 95’ini teşkil etmektedir. Kitapta yer alan 2.000 kelime, 3 yıl eğitim görececek öğrencilere göre tertip edilmiştir.

Diğer bir çalışma, West tarafından 1936 yılında yayımlanan, *The General Service List* adlı araştırmadır. Çalışma ilk kez, *The Interim Report on Vocabulary Selection for the Teaching of English as a Foreign Language* (Bir Yabancı Dil Olarak İngilizcenin Öğretimi İçin Kelime Hazinesi Seçimi Üzerine Ara Raporu) adlı çalışmada bir bölüm olarak yayımlanmıştır. (Faucet ve diğ.,1936). Aynı liste, 1953 yılında genişletilerek *A General Service List of English Words* (İngilizce Kelimelerin Genel Hizmet Listesi) adıyla müstakil olarak yayımlanmıştır. 1959’da ise 4. baskısı yapılmıştır (West, 1959). Beş milyon kelimenin sayımıyla hazırlanan liste, yazılı metinlerden oluşturulmuştur. Listede farklı anlamda kullanılan kelimeler gösterilmiş, kelimelerin sıklığı verilmiş ve bunların yüzdelik değerleri de gösterilmiştir. Listenin hazırlanma amacı ikinci dil olarak İngilizceyi öğrenenlere kaynaklık etmektir (Bauman, 1996).

Kucera ve Francis’e ait başka bir çalışma da 1967 yılında yapılmıştır. *Computational analysis of present-day American English* (Günümüz Amerikan İngilizcesinin Sayısal Analizi) adlı çalışma, on beş farklı alandan metin derleme yoluyla oluşturulmuştur. Kelimeler alfabetik sırayla ve sıklığa göre dizilmiştir. Kelime listelerinde bir kelime şöyle bulunur: “4381-15-490 but”. Bu açıklama “But” kelimesinin kelime havuzunda 4.381 kez kullanıldığı ve bu kelimenin on beş edebî türde ve 500 örneklemin 490’ında bulunabileceği anlamına gelmektedir.

Hidmarsh (akt.: Bouman, 1996) tarafından hazırlanan, 4.470 kelime “Cambridge English Lexicon” adlı liste diğer bir çalışmadır. Liste, West, Thorndike-Lorge ve Kucera-Francis’in çalışmalarından ve hazırlayıcının deneyimlerine dayanarak oluşturulmuştur.

Akademik bir kelime hazinesi hüviyeti gösteren, West’in hazırlamış olduğu *The General List*’in ilk 2.000 kelimesi dışında akademik düzeyde en sık kullanılan 800 kelimedenden meydana gelen bir diğer çalışma da, “The University Word List” adlı araştırmadır (Bauman, 1996).

Shepherd tarafından, 1987 yılında kolejlere yönelik olarak hazırlanan, “College Vocabulary Skills” adlı araştırma, iki seviyeli. Öğrencilere, temel kelime öğrenme programında 200, ileri kelime öğrenme programında 258 olmak üzere toplam 458 kelime öğretimi amaçlanmıştır.

Kayda değer farklı bir çalışma da, Rebeca Sitton tarafından 2005 yılında hazırlanan *Elementary Spelling Program* (Temel Heceleme Programı) adlı araştırmadır. Anaokulundan 8. sınıfın sonuna kadar toplam 1.200 kelimenin öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir. Kelimelerin sınıf düzeylerine göre seviyelendirilmesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (www.sittonspelling.com):

Tablo-1 Sınıf Seviyelerine Göre Öğretilecek Kelimeler

Sınıf Seviyesi	Kelime Sayısı	Açıklama
Okul öncesi	-	Öğretilecek kelimelerin tespiti öğretmene bırakılmıştır.
1. Sınıf	38	En sık kullanılan ilk 36 kelime ve <i>she, her</i> kelimeleri.
2 Sınıf	112	Sıklık Listedeki 37-150 arasındaki kelimeler (<i>she, her</i> hariç).
3 Sınıf	100	Sıklık listesindeki 151-250 arasındaki kelimeler.
4 Sınıf	150	Sıklık listesindeki 251-400 arasındaki kelimeler.
5 Sınıf	200	Sıklık listesindeki 401-600 arasındaki kelimeler.
6 Sınıf	200	Sıklık listesindeki 601-800 arasındaki kelimeler.
7 Sınıf	200	Sıklık listesindeki 801-1.000 arasındaki kelimeler.
8 Sınıf	200	Sıklık listesindeki 1.001-1.200 arasındaki kelimeler

1. sınıf düzeyinde bulunan 36 kelimenin yanı sıra, 54. sırada bulunan *she* ve 64. sırada bulunan *her* zamirleri de, diğer zamirlerle birlikte verilmek için bu kısma alınmıştır. Programın hedefi, her sınıf seviyesinde tespit edilmiş kelimeleri, yazılı ve sözlü olarak öğrencilere aktif biçimde kullanılabilmektir.

Bahsedilebilecek diğer bir araştırma da Fry’a aittir. Fry, 1997 yılında hazırladığı *1000 Instant Words* (1000 Güncel Kelime) adlı çalışmasında, İngilizcede sıklığı yüksek kelimeleri öğretmenler, program geliştirmeciler ve benzer araştırmacılar için hazırlamıştır. Listede en yaygın kelimeler sıklık doğrultusunda düzenlenmiştir. Birçok kelimenin bir kerede öğretilmemesi için liste beş bölüme ayrılmıştır. Liste “The American Heritage Dictionary”nın beş milyon kelime sayımına dayalıdır.

Demircan (1990), batı dilleri arasında Fransızca ve Almanca üzerine yapılmış kelime çalışmalarının da bulunduğunu söyler. Aksan (2000), Kühn’ün Almanca kelime sıklığı hususunda araştırmalar yaptığını belirtir.

1953 yılında başlayan ve sözlü dili ele alan çalışmalar sonucu Fransızcanın sıklık çizelgesi hazırlanmıştır. Credif tarafından “Temel Fransızca” sayımında sıklık ölçüsünün yanına kullanım genliği ölçüsü de eklenmiştir (Demircan, 1990:176). Kullanım genliğinden kasıt kelimelerin birçok alanda kullanılmasıdır. Fransa’da yapılan çalışmalarda gerek temel kelime hazinesinin belirlenmesi, gerekse Fransızcanın sıklık listelerinin hazırlanmasında önemli sonuçlara varılmıştır. 3.500 kelimelik “Temel Fransızca” (le français fundamental) hazırlanmıştır. En sık rastlanan öğelerin en önce öğretilmesi gerektiği ilkesinden hareket eden, bu eserin verilere değerlendirilen yöntemler oluşturulmuştur (Kurudayıoğlu, 2005:54).

Bilgisayar teknolojisi ve yazılımlarındaki gelişmelerle birlikte kelimelerin yazılı ve sözlü dildeki kullanımları değişik şekillerde toplanarak sayısal dökümleri yapılmaktadır. Bu bağlamda, disiplinler arası çalışmanın bir sonucu olarak “derlem” (corpus) çalışmaları yapılmaktadır. Derlem (bütüncü, corpus) belli prensipler çerçevesinde özel veya genel amaçlı metin ya da konuşma, parça ya da bütünlüğünün, üzerinde yapılacak araştırmaya uygun işaretlemelerle beraber bir araya getirilmesinden oluşan bütündür. Özellikle Batı dillerinde son 10-15 yılda tüm araştırmacıların kullanımına açık derlem oluşturma çalışmaları meyvelerini vermiş; “İngiliz Ulusal Derlemi” (British National Corpus), “Çek Ulusal Derlemi” (Cermák) gibi 100 milyon sözcükle hem sözel hem yazılı dili temsil eden kapsamlı derlem oluşturulmuştur (Say ve başk. 2002). Oflazer (2006:16), İngiliz Ulusal Derlemi’nde % 90 oranında yazılı dil; % 10 oranında ise sözlü dil kullanılarak derlem oluşturulduğunu belirtmektedir. “İngiliz Ulusal Derlemi” yazılı ve sözlü İngiltere İngilizcesinde kullanılmakta olan 100 milyon kelimelik bir projedir. Bu proje İnternet üzerinden bütün dünyaya açıktır (<http://www.natcorp.ox.ac.uk>).¹ Dünyadaki derlem çalışmalarının öncüleri arasında şunlar gösterilebilir:²

Derlem Üzerine Genel Linkler:

- [The ACL/NLP/CL Universe](#), a list of corpora
- [ELRA](#) (European Languages Resources Association) Corpora
- [Linguistic Data Consortium \(LDC\): Corpora Catalog](#), Online-search via [LDC online](#)
- [ECI/MCI](#) European Corpus Initiative multilingual corpus.
- [Slavic Corpora](#) at the University of Tübingen
- [The Child Language Data Exchange System \(CHILDES\)](#) corpora database
- [Electronic Text Center](#), University of Virginia
- [TRACTOR](#), TELRI Research Archive of Computational Tools and Resources
- [Spoken corpora](#), a list collected by project B5 of SFB 441
- **Boşnakça Derlem**
- [The Oslo Corpus of Bosnian Texts](#)
- **Hırvatça Derlem**
- [Croatian National Corpus](#), CNC
- [The Bible](#) in Croatian

¹ Derlem dilbilim hakkındaki kaynaklar üzerine ayrıntılı bilgi için bk.:
<http://www.cis.doshisha.ac.jp/kkitao/Japanese/library/resource/corpus/corpus/htm#general>

² <http://www.sfb441.uni-tuebingen.de/c1/corpora-engl.html>.

Çekçe Derlem

- [Institute of the Czech National Corpus](#)
- [Prague Dependency Treebank](#)

İngilizce Derlem

- [Penn-Helsinki Parsed Corpus of middle English](#), University of Pennsylvania
- [The Brooklyn-Geneva-Amsterdam-Helsinki Parsed Corpus of Old English](#)
- [The Penn Treebank](#), University of Pennsylvania
- [BNC](#) The British National Corpus
- Brown Corpus: [Online-search](#) via LDC
- [ICAME](#) International Computer Archive of Modern and Medieval English (Brown, LOB, Helsinki, etc.)
- [The CRATER corpus and browser](#)
- [COBUILD](#)
- [ICE](#) International Corpus of English
- [The Lampeter Corpus of Early Modern English Tracts](#)
- [The Oxford Text Archive](#)
- [The SUSANNE Corpus and Analytic Scheme](#), [ftp site](#) to obtain the corpus
- [CHRISTINE](#), structurally annotated spoken English
- [Project Gutenberg](#), literary texts (English)
- [Digital Library](#), University of Pennsylvania, literary texts

Fransızca Derlem

- [The French Collection at University of Virginia](#) (Online Suche)
- [Project for American and French Research on the Treasury of the French Language \(ARTFL\)](#) (Trésor de la Langue Française), University of Chicago
- [Bibliothèque Universelle](#), Association des Bibliophiles Universels (ABU), electronically available texts
- [ATHENA](#) French texts
- [Etude linguistique de la communication parlée \(Lancom\)](#)
- [Corpus électroniques linguistiquement annotés](#), TALANA
- [CORFRANS](#) Corpus de référence annoté pour la syntaxe en français
- [GlossaNet](#), concordancer for French newspaper texts
- [Balzac](#), Comédie Humaine
- [Rabelais](#)
- [TactWeb](#) online search in French corpora of newspaper texts
- [Base Textuelle Frantext](#), Institut National de la Langue Française: French Literature

Almanca Derlem

- [Bibliotheca Augustana](#) by Ulrich Harsch, Fachhochschule Augsburg, among others Alt-, Mittel- Frühneu- and Neuhochdeutsch (literary texts)
- [Corpora of the IDS](#) (Institut für deutsche Sprache)
  - [WWW Interface](#) for COSMAS corpus queries
  - [German help](#) for the query language
  - [Telnet access](#) to COSMAS (Login: cosmas-demo, Password: none)

◆ Bayram Baş / zay Karadağ

- [Projekt Gutenberg](#) in Germany (German literary texts)
- [BAS](#) Bayerisches Archiv fr Sprachsignale: Corpora of spoken language.
- [Institut für angewandte Kommunikations- und Sprachforschung](#) (LIMAS Corpus)
- [Negra Corpus](#), a syntactically annotated corpus of German newspaper texts.

Yunanca Derlem

- [Perseus Project](#), Tufts University
- [Bibliotheca Augustana](#) von Ulrich Harsch, Fachhochschule Augsburg, among others ancient Greek texts
- [Thesaurus Linguae Graecae](#), University of California
- [Library of Congress](#), Greek and Latin classical texts

İtalyanca Derlem

- [Italian literature](#), Center for Advanced Studies, Research and Development in Sardinia (CRS4)
- [TactWeb](#) online search in Italian corpora of newspaper texts

Japonca Derlem

- [Japanese Language Resources](#) (in Japanese)
- [Japanese Business News Text](#), available via [Linguistic Data Consortium](#)
- [Callhome Japanese Transcripts](#), also available via [Linguistic Data Consortium](#)

Norveğe Derlem

- [The Oslo Corpus of Tagged Norwegian Texts](#) (online search)

Polish Corpora

- [Adam Przepirkowski's Toy Corpus](#) (online search)
- [Polish and English Language Corpora for Research and Apeeplications \(PELCRA\)](#)

Portugese Corpora

- [Processamento computacional do portugus](#) with a list of corpora, lexical resources, terminological data bases, tools, etc. and online search in corpora
- [Tycho Brahe](#) parsed Corpus of historical Portugese
- [Mark Davies'](#) page with Portugese and Spanish texts

Rusa Derlem

- [Uppsala-Korpus](#) (modern russian texts), online-search via [TUSNELDA](#)

Slovenca Derlem

- [CORPUS of TEXTS in SLOVENIAN](#) CORTES
- [nl.ijs.si](#) Natural Language Server with WWW concordance service
- [Leposlovje](#), Slovenian literature

İspanyolca Derlem

- [Real Academia Española](#)
- [Mark Davies'](#) page with Portugese and Spanish texts

İsveğe Derlem

- [Bank of Swedish](#) (with online-search)
- [Projekt Runeberg](#), literary texts (Swedish among others)
- The [Swedish spoken language corpus](#) at Göteborg Univeristy
- [Göteborg written language corpora](#) at Göteborg Univeristy

Batı’da yapılan çalışmalara yönelik bahsedebileceğimiz diğer çalışmalar, 1991 yılında Scott K. Backer, Deborah C. Simmons ve Edward J. Kameenui tarafından değerlendirilmiştir. Yazarlar “Vocabulary Acquisition: Synthesis of the Research” adlı makalelerinde (<http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED386860.pdf>), kelime hazinesi üzerine yapılan araştırmaları, *birincil çalışmalar* ve *ikincil çalışmalar* olarak iki grupta toplamıştır. Araştırma, 1985-1991 yılları arasında yapılmış, 17 birincil çalışma ve 7 ikincil çalışmanın değerlendirilmesinden meydana gelmiştir. Bu çalışmaların *künyeleri*, *kelime hazinesi boyutları*, *katılımcıları* ve *amaçları*, yayımlandıkları yıllara göre tablo hâlinde aşağıda sıralanmıştır:

Tablo-2 Kelime Hazinesi Üzerine Yapılan Birincil Çalışmalar

Yazar	Kelime Hazinesi Boyutu	Katılımcılar	Amaç
Lorsbach, T.C. & Gray, J.(1985). <i>The development of encoding processes in learning disabled children. Journal of Learning Disabilities</i> , 18(4), 222-227.	Uzun dönemli hafıza için uyarıcı atfların seçilmesi ile yapılan süreç	2 ile 6. sınıf arasında öğrenme güçlüğü olan ve olmayan 72 öğrenci	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan öğrencilerin kodlama tercihlerini kıyaslamak.
Sinatra, R.C., Berg, D., & Dunn, R. (1985). <i>Semantic mapping improves reading comprehension of learning disabled students. Teaching Exceptional Children</i> , 17(4), 310-314.	Yazılı metin içerisinde bilginin hatırlanması ve organizasyonu	Öğrenme güçlüğü çeken ilkokul ve ortaokuldan 3 öğrenci	Semantik haritalandırma yaklaşımının öğrenim güçlüğü olan öğrencilerin okuma kavrayışını nasıl ilerletebileceğini göstermek.
Boucher, C.R. (1986). <i>Pragmatics: The meaning of verbal language in learning disabled and non-disabled boys. Learning Disability Quarterly</i> , 9(4), 285-294.	Semantik ve pragmatik bakımdan kişiler arası iletişimde uzman olma	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan 5. ve 6. sınıftan 10 öğrenci	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan öğrencilerin özel dil farklılıkları olup olmadığını belirlemeyi ve dinleyici temelinde bu gruplar arasındaki her değişimi tanımlamak.

Yazar	Kelime Hazinesi Boyutu	Katılımcılar	Amaç
Conodus, M.M, Marshall, K.J., & Miller, S.R. (1986). Effects of the keyword mnemonic strategy on vocabulary acquisition and maintenance by learning disabled children. Journal of Learning Disabilities 19(10), 609-613.	Bireysel kelimelere dair öğrenci bilgisini artırma	Öğrenme güçlüğü olan 12 yaş grubunda 64 öğrenci	Anahtar kelimelerle ve hafızayı geliştirici tekniklerle kelime hazinesini geliştirme yöntemlerini incelemek.
Stahl, S.A., & Erickson, L.G. (1986). The performance of third grade learning disabled boys on tasks at different levels of language: A model-based exploration. Journal of Learning Disabilities , 9(5), 285-290.	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde dil problemlerinin sebepleri	1 ilâ 3. sınıf seviyesinde 38 öğrenci	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin dil problemlerinin sebeplerini açıklamak için birçok dil ve okuma çalışmasında bulunan öğrencilerin performansını kıyaslamak.
Swanson, H.L. (1986). <i>Do semantic memory deficiencies underlie learning readers' encoding process?</i> . Journal of Experimental Child Psychology , 41, 461-488.	Semantik hafıza	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan 52 öğrenci	Semantik hafıza noksanlıklarının öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin kodlama süreçleriyle ilgili olup olmadığını belirlemek.
Griswold, P.C., Gelzheiser, L.M., & Shepherd, M.J. (1987). Does a production deficiency hypothesis account for vocabulary learning among adolescents with learning disabilities? Journal of Learning Disabilities , 20(10), 620-626.	Öğrencilerin kelimelerin anlamlarını öğrenmek için kullandıkları stratejiler	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan 8. sınıf seviyesinde 76 öğrenci	Kelime tanımlarını ezberlemek için uygun stratejiler üretme, öğrenciler arasındaki kelime hazinesi farklılıklarının başarısızlık sebebi olup olmadığını incelemek.
Highnam, C., & Morris, V. (1987). <i>Linguistic stress judgments of language learning disabled students</i> . Journal of Communication Disorders , 20(2), 93-103.	Lengüistik ifadelerdeki vurgu ve semantik yorumun uygunluğu	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan 9 yaş seviyesinde 20 öğrenci	İfadelerde lengüistik vurgu ve semantik yorumun uygun kullanımını fark etme yeteneği ile ilgili olarak öğrenciler arasındaki farklılığı incelemek.
Johnson, G., Gersten, R., & Carnine, D. (1987). Effects of instructional design variables on vocabulary acquisition of LD students: A study of computer-assisted instruction. Journal of Learning Disabilities , 20, 206-212.	Bireysel kelimelere ait öğrenci bilgisini artırma	9 ile 12. sınıf seviyesinde öğrenme güçlüğü olan 25 öğrenci	Kelime anlamının ediniminde bilgisayar yardımıyla kelime hazinesini eğitiminin iki metodunun etkilerini karşılaştırmak.
Walker, s.C., & Poteed, J.A. (1989). Influencing memory performance in learning disabled students through semantic processing. Learning Disabilities Research , 5(1), 25-32.	Hafıza performansı, derin kodlama ve etkili geri çağırma	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan 4. ve 5. sınıf seviyesinde 60 öğrenci	Hatırlama üzerine yapılan hafıza testinden elde edilen verilerle öğrenciler arasındaki farklılıkları araştırmak ve işlem seviyesi ile yeniden elde etme arasındaki karşılıklı etkileşimi incelemek.

Yazar	Kelime Hazinesi Boyutu	Katılımcılar	Amaç
Mastropieri, M.A., Scruggs, T.E., & Fulk, B.J. (1990). <i>Teaching abstract vocabulary with the keyword method: Effects on recall and comprehension. Journal of Learning Disabilities</i> , 23(2), 92-107.	Bireysel kelimelerde öğrenci bilgisini artırma	6 ile 8. sınıf arasında öğrenme güçlüğü olan 25 öğrenci	Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin anahtar kelime metodu kullanarak somut ve soyut kelimelerin anlamını eşit olarak iyi bir şekilde öğrenip öğrenmediklerini ve elde ettikleri kelime hazinesini semantik olarak yeni örneklerle adapte edip etmediklerini tespit etmek.
Reinking, D., & Rickman, S.S. (1990). The effects of computer mediated texts on the vocabulary learning and comprehension of intermediate-grade readers. <i>Journal of Reading Behavior</i> , 22(4), 395-411.	Bireysel kelimelerde öğrenci bilgisini artırmak için bilgisayar yardımlı stratejiler	6. sınıf seviyesinde normal ve başarılı 60 öğrenci	Orta seviyeli sınıf okuyucularının kelime hazinesi öğrenimi ve kelimeyi kavrayışlarının bilgisayar yardımlı iki tip stratejiden etkilenip etkilendiğini belirlemek.
Shore, W.J., & Durso, F.T. (1990). <i>Partial knowledge in vocabulary acquisition: General constraints and specific detail. Journal of Educational Psychology</i> , 82, 315-318.	Kelime ediniminde kısmi bilgi	Psikoloji sunum sınıfından 132 gönüllü	Öğretilecek kelimeler hakkında detaylı bilgiler vermek ve öğrencilerin kelime bilgisini seviyelerini değerlendirmek.
Simmons, D.C. & Kameenui, E.J. (1990) The effect of task alternatives on vocabulary knowledge: A comparison of students with learning disabilities and students of normal achievement. <i>Journal of Learning Disabilities</i> , 23(5), 291-297.	Kelime hazinesi bilgisinde ödev formunun etkileri	Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan, 10-12 yaş seviyesinde 48 öğrenci	Farklı öğrencilerle kelime hazinesi öğrenimi üzerine yapılan çalışmaların etkisini incelemek.
White, T.G., Graves, M.F. & W.H. (1990). <i>Growth of reading vocabulary in diverse elementary schools: Decoding and word meaning. Journal of Educational Psychology</i> , 82(2), 281-290.	Okuma kelime hazinesi ve sosyo-ekonomik statüler	Farklı kültür ve sosyo-ekonomik statü seviyelerine sahip üç okulda sayıları 47 ile 91 arasında değişen, 1 ilâ 4. sınıf öğrencileri	1. sınıftan 4. sınıfa kadar öğrencilerin kelime hazinesinin boyutlarını ve gelişimini tahmin etmek.
Johnson, G., Gersten, R., & Carnine, D. (1987). Effects of instructional design variables on vocabulary acquisition of LD students: A study of computer-assisted instruction. <i>Journal of Learning Disabilities</i> , 20, 206-212.	Bireysel kelimelere ait öğrenci bilgisini artırma	9 ile 12. sınıf seviyesinde öğrenme güçlüğü olan 25 öğrenci	Kelime anlamının ediniminde bilgisayar yardımıyla kelime hazinesi eğitiminin iki metodunun etkilerini karşılaştırmak.
Bos, C.S., & Anders, P.L. (1990). Effects of interactive vocabulary instruction on the vocabulary learning and reading comprehension of junior-high learning disabled students. <i>Learning Disability Quarterly</i> , 13(1), 31-42.	Kelimelerin öğrenci bilgisini ve okuma kavrama becerilerini artırması	Öğrenim güçlüğü çeken 61 lise öğrencisi	Üç bilgiye dayalı interaktif kelime hazinesi stratejilerinin etkinliğinin kıyaslanması.

◆ Bayram Baş / Özyay Karadağ

Yazar	Kelime Hazinesi Boyutu	Katılımcılar	Amaç
Fawcett, A.J., & Nicolson, R.I. (1991). <i>Vocabulary training for children with dyslexia</i> . Journal of Learning Disabilities , 24(6), 379-383.	Öğrencilerin bireysel kelimelere dair bilgilerini artırmak için anne-babalarını kullanma	11 ilâ 14 yaşındaki 13 disleksili ergen	Disleksili çocukların diğer çalışmalarda kaydedilenlere benzer çalışma etkileri gösterip göstermediğini tespit etmek.

Tablo-3 Kelime Hazinesi Üzerine Yapılan İkincil Çalışmalar

Yazar	Kelime Hazinesi Boyutu	Katılımcılar	Amaç
Graves, M.F. (1986). <i>Vocabulary learning and instruction</i> . In E.Z. Rothkopf (Ed.), Review of research in education , 13, 49-89.	Kelime hazinesi öğrenimi ve eğitimi	Okul çağındaki öğrenciler	Kelime hazinesinin boyutlarını, kelime bilgisinin derinliğini ve kelime bilgisinin nasıl değerlendirileceğini açığa çıkarmak. Okuma kavrayışında, kelimelerin öğretiminde ve okullarda yer alan eğitimde kelime hazinesinin etkilerini tartışmak.
Kameenui, E.J., Dixon, D.W., & Carnine, D. (1987). <i>Issues in the design of vocabulary instruction</i> . In MçGç McKeown & M.E. Curtis (Eds.), The nature of vocabulary acquisition (pp.129-145). Hillsdale, NJ: Erlbaum.	Kelime hazinesi eğitimi	En azından minimum seviyede okuma becerisine sahip öğrenciler	Okuma eğitimi konteksi içerisinde kelime hazinesi öğrenimi ile okuma kavrayışı arasındaki bağı tartışmak ve kelime hazinesine gelişimi ve okuma kavrayışı için kapsamlı bir eğitimsel programı amaçlamak.
McKeown, M.G., & Beck, I.L. (1988). <i>Learning vocabulary: Different ways for different goals</i> . Remedial and Special Education , 9(1), 42-46.	Kelime hazinesi eğitimiyle kelime hazinesi hedeflerini eşleştirmek	Okul çağındaki öğrenciler	Etkili kelime hazinesi eğitiminin özelliklerinin dizaynını tartışmak, kelime hazinesi eğitim dizaynını etkileyen meseleleri açığa çıkarmak ve kelime hazinesi edinimi için eğitimsel bir model tavsiye etmek.
Paul, P.V., & O'Rourke, J.P. (1988). Multimeaning words and reading comprehension: Implications for special education students. Remedial and Special Education , 9(3), 42-52.	Çok anlamlı kelimeler ile okuma kavrayışı arasındaki ilişki	Düşük performanslı öğrenciler	Okuma materyallerindeki polysenik kelimelerin önceliğini göz önünde bulunduran genel bulguları sunmak, kelime hazinesi eğitimi ile okuma kavrayışı arasındaki ilişkileri tartışmak ve öğretmen yönlendirmeli, teori tabanlı eğitimsel tekniklerin örneklerini vermek.
Anderson, R.C., & Nagy, W.E. (1991). <i>Word meanings</i> . In R. Barr, M.L. Kamil, P.B. Mosenthal, & P.D. Pearson (Eds.), Handbook of reading research (Vol.2, pp.690-724). New York: Longman.	Teorik kelime bilgisi modelleri	Bütün yaş gruplarından, normal başarı odaklı kişiler	Kelime bilgisi hakkında insanların bilgisinin doğasını tartışmak ve kelime anlamının nasıl elde edildiği ve okuma kavrayışında kelime anlamının nasıl kullanıldığını tartışmak.

Yazar	Kelime Hazinesi Boyutu	Katılımcılar	Amaç
Baumann, J.F. & Kameenui, E.J. (1991). <i>Research on vocabulary instruction: Ode to Voltaire</i> . In J. Flood, J.J.D. Lapp, & J.R. Squire (Eds.), Handbook of research on teaching the English language arts (pp.604-632). New York: MacMillan.	Kelime hazinesi eğitimi	Çalışmalar, normalden üstün başarılıya ve dezavantajlılardan öğrenme güclüğü olanlara çok çeşitli bir nüfusla ilgilidir. Anaokulu ve 1. sınıf seviyesinden çok az olmak üzere, 3. sınıftan kolej seviyesine kadar öğrenciler.	Kelime hazinesi eğitimindeki araştırmayı kapsayan teorik ve pedagojik meseleleri, kelime hazinesini en iyi şekilde öğretebileceğimiz yolları ve kelime hazinesi öğretimi hakkında neleri bilip neleri bilmediğimizi tartışmak
Beck, I., & McKeown, M. (1991). <i>Conditions of vocabulary acquisition</i> . In R. Barr, M. Kamil, P. Mosenthal, & P.D. Pearson (Eds.), Handbook of reading research (Vol.2, pp.789-814). New York: Longman.	Kelime hazinesi edinimi	Çok çeşitli popülasyon	Kelime hazinesi ediniminde eğitimin rolünün ne olduğunu, bir kelimenin anlamını bilmenin ne demek olduğunu, kelime hazinesinin boyutları ve gelişmesi hakkında ne bildiğimizi ve kelime bilgisinin nasıl ölçüleceğini tartışmak.

2. Türkiye’de Söz Varlığı Üzerine Yapılan Temel Araştırmalar

Batı’da Thurndike ile 1921 yılında başlayan kelime hazinesi çalışmalarının, ülkemizdeki seyri pek geç olmamıştır. 1926 yılında Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesinin hazırladığı, *İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Elifba Kitapları Hakkındaki Rapor*’da yer alan tespitler şöyledir:

Elifba kitaplarının ne kadar kelimeyi hâvî olması mühim meseledir. Eskiden heman her memlekette elifba okutmakla çocuğa lisanın bütün kelimelerini okumak imkânı temin edilmek istenirdi. Bugün bütün terbiyeciler çocuklara okutulacak kelimelerin çocuk lisanında yaşayan kelimelere münhasır kalınmasını iddia etmekte müttefiktirler. O hâlde çocuk lisanında yaşayan kelimelerin bir listesini tertip etmek fevkalade ehemmiyeti haiz bir meseledir. Amerika’da son zamanlarda ilk mekteplerin her sınıfında hangi kelimelerin okutulup imlâsı hazmettirileceği mütehasıslar tarafından ilmi usüllerle tespit edilmiştir. Yapılan tetkiklere nazaran orada sekiz senelik iptidaiye mektebini bitiren çocukların hazmetmeleri lâzım gelen kelimelerin miktarı dört bin olarak tespit edilmiştir ki bu hesaba göre her sınıfta talebenin öğreneceği kelimelerin adedi beş yüzü geçiyor. Her muallimin elinde her sene çocuklara hangi kelimeleri öğretmek, hangi kelimelerin imlâsını hazmettirmek mecburiyetinde olduğunu gösterir bir liste bulunursa muallim mesaisini muayyen bir sahada teksif inkâmı elde etmek suretiyle muvaffakiyete doğru mühim bir adım atmış olur. Böyle bir liste aynı zamanda ilk mekteplere elifba ve kıraat kitapları yazacak müellifler için de kıymetli bir rehber vazifesini görmüş olur. Vekâlet-i celilenin bu meseleyi ilmi bir heyete havale buyurmasını arz ve teklif ederiz.

Raporda, çocukların eğitiminde başta olmak üzere, elifba ve kıraat kitaplarının da yararlanılacak kelime listelerinin oluşturulmasının ne kadar önemli bir mevzu olduğu belirtilmiştir. Amerika’da yapılan çalışmalara atıf yapılarak, orada belirlenen ve öğrencilere kazandırılacak 4.000 kelimenin, sekiz yıllık bir eğitimde, sınıf başına 500 kelime öğretmek suretiyle, öğretmenlere bir liste hazırlanması teklif edilmiştir.

Günümüzden seksen yıl evvel, çocuklara okutulacak kitapların, belirlenmiş kelime listelerine göre hazırlanmasına dikkat çekilebilmiştir. Rapor, yaptığı tespitlerle çocuk eğitiminde kelime hazinesinin önemini vurgulamış, çocuk kitaplarının seviyelendirilmesine dair sınırlılıkları koymuş, ne yazık ki uygulamaya geçememiştir.

Kelime hazinesi üzerine ülkemizde yapılmış ilk araştırma, Ömer Asım Aksoy tarafından, 1936 yılında hazırlanan, *Bir Dil Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler ve Bu Kelimelerin Belirtme Usulü* adlı çalışmadır. Aksoy, Mr. Bridge'nin Türkiye'de yaptığı 15.000 kelime sıklığına sahip bir listeyi, araştırmacıdan temin etmiştir. Yakup Kadri'nin *Yaban*, Reşat Nuri Güntekin'in *Kızılıcak Dalları* romanları ile Türk Tarih Kurumunun tarih kitabını kaynak alan Aksoy; Bridge'den temin ettiği romanlardan ve tarih kitabından çıkardığı üç farklı kelime listesini değerlendirmeye sunmuştur. Ayrıca üç listeyi karşılaştırmak suretiyle, üçünde de ortak olanlara *genel kelimeler*, ikisinde ortak olanlara *yarı genel kelimeler*, sadece birinde bulunanlara da özel kelimeler adını vererek üçlü bir tasnif yapmıştır. Aksoy (1936), sıklık ve ortaklığa göre hazırladığı listelerini, Thurndike ve Hillier'in bulguları ile karşılaştırmış ve sonuçları listelemiştir. Aksoy'un çalışması, ilk olma açısından önem taşımaktadır. Türk çocuklarına, yabancı dilden kelime çevirme yoluyla öğretim yapılabilmesine doğal bakan Aksoy, bu yönüyle eleştirilere açık kalmıştır.

Vedide Baha Pars ve Cahit Baha Pars, 1954 yılında hazırladıkları *Okuma Psikolojisi ve Okuma Öğretimi* adlı kitaplarına, ilkökul birinci sınıflarda kullanılacak kelime listesi eklemiştirler. Thurndike'in listesine atıfta bulunan araştırmacılar; yedi milyon kelime kullanılarak hazırlanan böyle bir listenin, kendileri tarafından yapılabilmesinin imkânları dâhilinde olmadığını belirtmişler ve Thurndike'in listesinde yer alan ilk bin kelimeyi, birinci sınıflarda kullanmak üzere değerlendirmeye almışlardır.

Pars ve Pars (1954:87-88), "Bu listelerde en çok geçen kelimeler, insanın tabii ihtiyaçlarından doğan ve bilhassa ilk bin kelime bahis mevzuu olduğu zaman, aşağı yukarı her medenî cemiyete en çok geçen kelimeleri teşkil etmesi ihtimali bakımından, büyük farklar göstermeyecekleri" düşüncesindedirler. Araştırmacılar gerek dillerin bünyelerindeki özellikler ve gerek sosyal ve kültürel farklar yüzünden doğan ayrılıkları göz önünde tutarak, seçtikleri ilk bin kelimedenden bazılarını terk ettiklerini belirtmişlerdir. Pars ve Pars, çıkardıkları kelimelerin yerine, *anadili*, *hayat bilgisi* ve *aritmetik* derslerinde zaruri olabilecek kelimeler koymuşlar ve yeni bir liste hazırlamışlardır. Araştırmacılar, verdikleri listedeki kelimelerin teker teker değil, bir mana ifade edecek şekilde cümleler hâlinde verilmesine ve bunlardan meydana gelecek *fıkralar ve hikâyelerle* birçok uygulama yapılabilmesine işaret ederler.

Kelime hazinesi hususunda bir diğer çalışma Mustafa Nihat Özön'e aittir. Özön, 1954 yılında İlköğretim dergisinde, üç sayı ara ile kaleme aldığı *Kelime Hazinesi* adlı makalelerde, 1. ve 3. sınıflar için kelime listesi oluşturmuştur. Özön (1954a; 1954b) hayat bilgisi ünitelerinden tespit ettiği kelimeleri, kullanışlı hâle sokabilmek için isim, sıfat ve fiil şeklinde gruplamış ve her grubu alfabetik olarak dizmiştir. Özön (1962), aynı dergide sonraki yıllarda yayımladığı başka bir makalesinde, kelime hazinesinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamış ve bu yönde öneriler getirmiştir.

Ülkemizde kelime hazinesi üzerine yapılmış ilk kapsamlı araştırma, 1960 yılında, Joe Pierce'nin başkanlığı altında, Millî Savunma Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Amerikan Askerî Yardım Heyeti, Amerikan İktisadî Yardım Heyeti ve

Georgetown Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Türk Ordusu Temel Okuma-Yazma Programı’nda kullanılacak kitapların hazırlanmasına yönelik gerçekleştirilen araştırma, Türkçe ve İngilizce olarak *Türkçe Kelime Sayımı* (A Frequency Count of Turkish Words) adıyla basılmıştır.

Okuma yazma programının yavaş hareket etmesini, öğrenci sayısının fazla olmasına ve hedef kitlenin tanınmamasına bağlayan Pierce (1960), kendi başkanlığındaki bir heyetle okuma yazma bilmeyenlerin kelime hazinelerini belirlemiştir. Tespit edilen kelimeler, hazırlanan ilk okuma yazma kitabında kullanılmış ve on dört er eğitim okulunda yapılan uygulamalar başarı ile sonuçlanmıştır.

Çalışma hem yazılı hem sözlü dilden malzeme alınarak oluşturulmuştur. Türkçenin genel dilini tespit edebilmek için, yazılı malzeme olarak, kısa hikâyeler, romanlar, gazeteler, askerî sahra talimnameleri, dinî kitaplar, şiirler ve okullarda okutulan ders kitaplarından da metinler derlenmiştir. Sözlü malzeme iki yolla elde edilmiştir. İşçilerinin % 75’i okuma yazma bilmeyen bir berber dükkânına, gizlice konulan ses alma aygıtı ile serbest konuşma adı altında takdim edilen birinci malzeme toplanmıştır. Birinciye oranla daha büyük olan ikinci malzeme ise, Türk ordusunda okuma yazma bilmeyen bazı erlere soru sormak ve verdikleri cevapları kaydetmek yoluyla oluşturulmuştur.

Konuşma dilinden elde edilen 138.025 kelimelik malzeme ile bir kelime havuzu oluşturulmuştur. Sözlü malzeme üzerine yapılan analizde, günlük konuşmalarda 3.715 kelime kullanıldığı ve bunun % 90’ının yaklaşık ilk 700 kelimeye karşılık geldiği tespit edilmiştir. Metinlerden elde edilen toplam 103.485 kelimelik yazılı malzeme havuzundan, 6.005 farklı kelime çıkmıştır. Bu kelimelerin % 90’ını yaklaşık ilk 1.500 kelime oluşturmuştur. Konuşma ve yazı dilinden elde edilen veriler karşılaştırılmış ve tüm malzemede bulunan yapım ve çekimleri de sıklıklarına göre değerlendirilmiştir.

Kelime Hazinesi Araştırması adıyla yayımlanan ve Ömer Harit tarafından, 1971 yılında yapılan bir diğer çalışma, 6-7 yaşındaki çocukların üretici kelime hazinelerini ölçmeye yöneliktir. Samsun ve Ankara illerinde gerçekleştirilen araştırmada, bu illerde bulunan ilkokulların sosyo-ekonomik düzeyi dikkate alınarak oluşturulmuş üç kümede, birinci sınıf öğrencilerinden yazılı materyal toplanmış ve elde edilen bulgular sıklık doğrultusunda listelenmiştir. Kelime listeleri, alfabetik olarak ayrılmış, kelime kullanım sıralarında dilimler hâlinde yüzdelerle değerlendirilmiştir.

Davaslıgil (1980), İstanbul’da farklı sosyo-ekonomik çevrelerden gelen birinci sınıf öğrencilerinin gelişiminde, okulun etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada; üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerle iki grup oluşturmuştur. İki grupta yer alan ellişer öğrenciye dört test uygulayan araştırmacı, üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin kelime hazinelerinin, alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere göre daha zengin olduğunu tespit etmiştir.

1981 yılında yaptığı bir araştırma da, Zehra Yaşın, ilkokul ve üniversite öğrencilerini, hece-cümle, kelime-cümle, morfem-kelime, hece-kelime ve hece-morfem oran ve miktarları bakımından incelemeye tabi tutmuş; sonuç olarak sadece hece-cümle münasebetinin, dil gelişimini ölçme bakımından yeterli güvenilirliği taşıdığı kanaatine varılmıştır (akt.: Çiftçi, 1991:17-18)

Doç.Dr. Nihat Bilgen tarafından yapılan kelime hazinesi konusundaki başka bir çalışmada, ilkokulun ilk üç sınıfı dikkate alınmıştır. Bilgen, 1, 2, ve 3. sınıfların Türkçe, Matematik ve Hayat Bilgisi kitaplarındaki kelimeleri sayıp bir kelime listesi oluşturmuştur. Yazarların, “Çocuklar bu kelimeleri ve bu ifade kalıplarını kullanıyorlar.” tahmini ile hazırladıkları kitapların kelimelerini içeren bu çalışmada kelimelerin kullanım sıklıkları da verilmiştir (Tosunoğlu, 1998:7).³

Dökmen ve Dökmen (1988) tarafından yapılan bir araştırmada; ilkokul 1.sınıf Türkçe kitabı, 3. sınıf Hayat Bilgisi kitabı ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler kitaplarının her birinden tesadüfî olarak altmış cümle seçilmiş, kelime-cümle, hece-cümle, morfem cümle, hece-kelime, morfem-kelime ve hece-morfem oranları tespit edilip, sınıflar arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

Subklew, Aksarı ve Köksal (1988:1-6), Almanya'nın, Hessen eyaletinde, 1-4. sınıflar arasında eğitim gören öğrenciler için bir kelime listesi hazırlamışlardır. Araştırmacılar, 6-10 yaşlarındaki çocukların farklı ortamlarda ve rollerde değerlendirilmesi neticesinde böylesi bir listenin hazırlanabileceğini belirtmiş, ancak böyle bir çalışmanın zaman alacağını bahane ederek bu yola başvurmamışlardır. Çalışmada, Almanya'da yabancı çocuklar için hazırlanmış olan temel kelime hazinesinin tercüme edilmesiyle hazırlanan kelime listesi, Almanya'da Türk çocuklarına yönelik hazırlanan ders kitaplarından elde edilen kelime listesi ile karşılaştırılmıştır. Tercüme edilen liste ayrıca, 4 ve 5. sınıfta eğitim gören 262 öğrenci üzerinde de değerlendirilmiştir. Araştırma, aktif ve pasif kullanımlar için 2.144 kelime, ünitelere göre tasnif edilmiş kelime listeleri ve imla çalışmalarıyla kullanılacak kelime listelerinden meydana gelmiştir.

Musa Çiftçi tarafından, 1991 yılında yapılan, *Bir Grup Yükseköğrenim Öğrencisi Üzerinde Kelime Serveti Araştırması* adlı çalışmada, iki yüz elli üniversite son sınıf öğrencisinden birer otobiyografi ve belirleyecekleri herhangi bir türde kompozisyon yazmalarını istemiştir. Bu yolla elde ettiği malzemeyle 60.095 kelimelik bir havuz oluşturan araştırmacı, bulgular sonucunda, öğrencilerin 3.916 farklı kelime kullandıklarını tespit etmiştir. Çiftçi, otobiyografilerdeki ve kompozisyonlardaki farklı kelimeleri ve ortak kelimeleri de belirlemiş ve öğrencilerin 1.273 genel aktif kelime kullandığı sonucuna varmıştır.

Akıncı, 1992 yılında yaptığı bir araştırmada, belirlediği kelime listesindeki kelimelerin bilinip bilinmediğini tespit etmek için farklı gruptaki kişilere anket uygulamıştır. Ankete verilen cevaplar doğrultusunda, anlamları bilinen ve konuşmada kullanılan, anlamları bilinen ancak konuşmada kullanılmayan kelimeler, “+” işaretleri ile gösterilmiştir.

³ Tosunoğlu (1998) yaptığı araştırmada, Nihat Bilgen'e ait bir çalışmadan söz etmiş, ancak çalışmanın künyesini belirtmemiştir ve Bilgen'in araştırmasına yönelik, “Tahmine dayalı ve sözü edilen yaşlardaki çocuklara ait olmayan kelimelerden oluşan, sözü edilen listeye temel kelime serveti olarak yaklaşmanın doğru olmayacağı kanaatindeyiz.” yorumunu yapmıştır. Tosunoğlu (1999) başka bir çalışmasında, Bilgen'e atıfta bulunmuş ve mezkur çalışmanın Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın kütüphanesinde bulunduğunu söylemiştir. Yaptığımız taramada, bahsedilen yerde böyle bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çiftçi (1991:), yapmış olduğu yüksek lisans tezinde, kelime hazinesi üzerine yapılan çok önemli çalışmalarla ilgili açıklamalar yaparken şöyle bir dipnot düşmüştür: “Bu konuda ilkokul ders kitaplarını esas alan bir büyük çalışmayı –hâlen MEB müsteşarı- Sayın Doç.Dr. Nihat Bilgen'in yaptığını, hocam Prof. Dr. Sadık Tural'dan öğrendimse de, görmek mümkün olmadı.

Kırca, 1992 yılında yapmış olduğu bir araştırmada, MEB'in 4 ve 5. sınıflar için hazırlanmış olduğu Türkçe ders kitaplarındaki metinleri, kelime hazinesi açısından değerlendirmiş, kelime sıklığına ve türlerine göre listelemiştir.

Büyükkantarcıoğlu (1992), farklı sosyal katmanlardan gelen 3 ve 5. sınıf öğrencileri üzerine yaptığı araştırmada, sosyo-ekonomik katmanlar arasında ölçüt-dil ve kelime açısından değerlendirmeler yapmış ve anlamlı farklılıklar tespit etmiştir.

Tosunoğlu (1998), okul öncesinde eğitim gören 135 öğrenciden ses kaydı almak yoluyla, 842 cümleye ulaşmış ve cümlelerden de 3365 toplam kelime elde etmiştir. Araştırmacı cümle uzunlukları ile kelime kullanımından yola çıkarak, okul öncesi öğrencilerinin bir cümlede kullandığı kelime ortalamalarını değerlendirmiş ve kelimelerin türlerini de belirlemiştir.

Koçak (1999), Sağlık Meslek Lisesinde eğitim gören 3. sınıf öğrencilerinden seçtiği 75 kişilik gruptan, yazılı anlatım yoluyla toplam 16.075 kelime elde etmiş ve bunlardan 2.443'ünün farklı olduğunu belirtmiştir.

Ülkemizde bugüne dek yapılan en kapsamlı kelime hazinesi çalışması İlyas Göz'e aittir. Göz (2003), *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı* adlı çalışmasında, basın, hikâye, bilim, popüler bilim, güzel sanatlar, biyografi, hobi, din, okul kitabı ve muhtelif eserlerden seçtiği metinlerle 1.006.306 kelimelik bir havuz oluşturmuş, 22.693 farklı kelimeyi sıklıklarıyla birlikte listelemiştir. Mevcut listeler sıklık sırasına ve alfabetik olarak ayrı ayrı verilmiştir. Ayrıca, birden fazla anlamı olan kelimelerin listesi ve TDK İmlâ Kılavuzu'nda bulunmamasına rağmen kelime hazinesi havuzunda değerlendirmeye alınan kelimelerin listesi de çalışmaya eklenmiştir.

Ülkemizde çocukların kelime hazineleri üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmalar Karadağ (2005) ve Kurudayıoğlu (2005)'na aittir.

Karadağ, I. kademe (1-5. sınıf) öğrencilerinin kelime hazinelerini tespit etmiştir. Bu çalışmada ilköğretim birinci kademe okuyan öğrencilerin kelime hazinesiyle ilgili olarak Türkiye genelinde 14 yerleşim birimindeki 17 ilköğretim okulunda, toplam 3.135 öğrenciye yazılı anlatım uygulaması yaptırılmış ve elde edilen verilerden sınıf seviyelerine göre, kelimelerin sıklık ve yaygınlık listeleri oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu çalışmada ilköğretim birinci kademe için yazılan MEB ve Berk Yayın Evine ait Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan kelimeler sıklıklarına göre listelenmiş ve bu kelimelerle, ilgili olduğu sınıf öğrencilerinin kelime hazinesi karşılaştırılmıştır. Söz konusu çalışmada Türkçe ders kitaplarının kelime hazinesinin öğrencilerin kelime hazinesine uygunluğu araştırılmış ve sonuçta ders kitaplarında yer alan metinlerin kelime hazinesi yönünden % 50-% 60 arasında öğrencilerin kelime hazinelerine uygun olmadığı ortaya konmuştur.

Kurudayıoğlu ise aynı yöntemle, II. kademe (6-8. sınıf) öğrencilerinin kelime hazinelerini tespit etmiştir. Çalışmada ilköğretim ikinci kademe okuyan öğrencilerin kelime hazinesiyle ilgili olarak Türkiye genelinde 14 yerleşim birimindeki 14 ilköğretim okulunda, toplam 1.726 öğrenciye yazılı anlatım uygulaması yaptırılmış ve elde edilen verilerden sınıf seviyelerine göre, kelimelerin sıklık ve yaygınlık listeleri oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu çalışmada ilköğretim ikinci kademe için yazılan MEB ve Elit Yayınevine ait Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan kelimeler sıklıklarına göre listelenmiş ve bu kelimelerle, ilgili olduğu sınıf öğrencilerinin

kelime hazinesi karşılaştırılmıştır. Söz konusu çalışmada Türkçe ders kitaplarının kelime hazinesinin öğrencilerin kelime hazinesine uygunluğu araştırılmış ve sonuçta ders kitaplarında yer alan metinlerin kelime hazinesi yönünden yaklaşık % 50 oranında öğrencilerin kelime hazinelerine uygun olmadığı ortaya konmuştur.

Baş (2005), tarafından çocuk dergileri üzerine yapılan çalışmada, 5 farklı çocuk dergisinde bulunan temel kelime hazinesi, deyim ve atasözleri tespit edilmiştir. Dergilerin kelime hazineleri, Karadağ (2005) ve Kurudayıoğlu'nun (2005) verileri ile karşılaştırılmış ve çocuk dergilerinin % 43 oranında öğrencilere uyum sağladığı tespit edilmiştir.

Güzel, Karadağ ve Kurudayıoğlu (2005) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim 5. sınıf ders kitaplarının kelime hazinesi bakımından niceliği belirlenmiş ve ortak kelime kazandırma bakımından yeterlikleri ölçülmüştür.

Ünsal (2005)'in çalışması konuşma dili üzerine yapılan sınırlı araştırmalardan biridir. Araştırmacı, ilköğretim 5. ve 8. sınıflar ile ortaöğretim 11. sınıfların sözlü anlatımlarındaki kelime hazinelerini belirlemiştir. Çalışma, üst, orta ve alt sosyoekonomik düzey olmak üzere üç grup okulda yapılmıştır. Her sınıftan 30 öğrenci olmak üzere toplam 90 öğrencinin sözlü anlatımlarındaki kelime hazinelerini ortaya koymak amacıyla, örneklem grubu, anı, otobiyografi ve serbest konu olmak üzere üç farklı türde konuşturulmuş ve konuşmaları ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Öğrenciler hazırlıksız konuştukları için konuşma süreleri 5-7 dakika ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmanın sonucunda, okulların sosyoekonomik düzeyine göre öğrencilerin kelime hazinelerinin farklılaştığı tespit edilmiştir.

Çıplak (2005), 5., 8. ve 11. sınıfların kelime hazinesini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, her sınıf düzeyinden 30 olmak üzere toplam 90 öğrenciyle uygulama yapmıştır. Öğrencilere, "anı yazma, atasözü açıklama ve serbest konuda düşüncelerini yazma" olmak üzere üç farklı konuda kompozisyon yazdıran araştırmacı, 5, 8 ve 11. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki aktif kelime hazinelerini belirlemiştir.

İpekçi (2005), ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin aktif olarak kullandıkları kelimeleri belirlemek; kelime serveti ile sosyoekonomik durum ilişkisini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmada, 88 ilköğretim 7. sınıf öğrencisine farklı aralıklarla serbest konulu iki kompozisyon yazdırmıştır. Araştırmanın sonucunda, anne-babanın eğitim düzeyi ile okulöncesi eğitiminin öğrencilerin kelime hazinesini ve cümle uzunluklarını olumlu yönde etkilediği görülmüş; fakat gelir düzeyinin öğrencilerin kelime hazinesi ve cümle uzunlukları üzerinde herhangi bir rol oynamadığı tespit edilmiştir.

Cesur (2005) çocuk edebiyatı eserleri ile sosyoekonomik düzeyin çocuğun kelime hazinesi üzerindeki etkisini ve 3-8. sınıf öğrencilerinin kullandıkları kelimeleri belirlemeyi hedeflediği çalışmasında 30 kişilik öğrenci grubuna çocuk edebiyatı kitapları okutmuştur. Ön test ve son test uygulamalarında hayallerin anlatıldığı bir kompozisyon yazdırılmıştır. Sonuçta, çocuk edebiyatı eserlerinin ve sosyoekonomik düzeyin öğrencilerin kelime hazinesi üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Yalçın (2005), ilköğretim birinci ve beşinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarını eğitsel açıdan değerlendirmiştir. 2003-2004 eğitim ve öğretim yılında MEB tarafından önerilen ilköğretim 1. ve 5. sınıflara ait iki adet Türkçe ders

kitabındaki metinlerde bulunan kelimelerin; tekrarlı ve tekrarsız sayıları, söz varlığı içerisindeki dağılımları, kullanım sıklıkları ve kökenleri tespit edilmiştir. Sonuçta, ilk-öğretim 1. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin, söz varlığı açısından yeterli olmadığı, metinlerdeki söz varlığının, çocuğun yaşına ve buna bağlı olarak şekillenen zihinsel gelişim sürecine uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Yığıttürk (2005)’ün, 9. sınıf öğrencilerinin kelime hazinesini tespit etmek için yaptığı araştırmada; Kırşehir ilinin farklı noktalarından seçilen liselerdeki toplam 250 öğrenciden alınan yazılı malzeme değerlendirilmiştir. Araştırmada ayrıca, iki farklı yayınevine ait 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabının da kelime hazinesini oluşturulmuş ve lise öğrencileri ile ders kitapları, farklı kelime ve yaygın kelime kullanımı açısından karşılaştırılmıştır.

Yazı (2005) tarafından, 10. sınıf öğrencilerinin kelime hazinesini tespit etmek için yapılan araştırmada; Ankara ilinin farklı noktalarından seçilen liselerdeki toplam 200 öğrenciden alınan yazılı malzeme değerlendirilmiştir. Araştırmada ayrıca, üç farklı yayınevine ait 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabının da kelime hazinesi oluşturulmuş ve lise öğrencileri ile ders kitapları, farklı kelime ve yaygın kelime kullanımı açısından karşılaştırılmıştır.

Avkapan (2006), Kırşehir ilindeki sekiz farklı okulun 11. sınıf öğrencilerinden belirlediği gruba yazılı anlatım çalışması yaptırmış ve öğrencilerin kelime hazinelerini belirlemiştir. MEB ve Şimşek yayınlarının 11. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin kelime hazinelerini de belirleyen araştırmacı bu verilerle öğrencilerin kelime hazinesini karşılaştırmıştır.

Karadağ ve Kurudayoğlu (2006), yeni İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan, MEB’e ait 1-5. sınıf ders kitaplarının kelime hazineleri üzerine yaptıkları bir araştırmada, kitaplarla öğrenciler arasında % 37-43 değerleri arasında ortaklık olduğunu tespit etmişlerdir.

Kurudayoğlu ve Karadağ (2006), başka bir araştırmalarında ortak kelime kazandırma açısından ilköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarını değerlendirmişlerdir.

Ülkemizde doğrudan kelime hazinesi üzerine yapılan diğer bir çalışma, Süleymanoğlu (2006)’na aittir. Araştırmacı, sanat eserlerinden, gazete ve dergilerden, toplum, devlet, ekonomi ile ilgili eserlerden ve türlü ders kitaplarından derlediği kelimelerle 500000 kelimelik bir havuz oluşturmuştur. Değerlendirmeler sonucunda toplam 297.059 kelimelik bir *ters sıklık sözlüğü* hazırlanmıştır. Ters sıklık sözlüğünde yer alan kelimeler sıklıklarıyla birlikte listelenmiştir. Çalışmanın sonunda bütün kelimeler alfabetik olarak verilmiştir. Bu listede yer alan kelimelerin kök biçimleri koyu renklerle gösterilmiş, çekimlenmiş halleri de hiçbir ek silinmeden dizilmiştir.

Çocuk kitaplarının söz varlığına ilişkin ilk çalışma Baş’a (2006) aittir. Bu çalışma son 20 yılda hazırlanan roman, hikâye, masal, destan ve efsane türündeki çocuk kitaplarının söz varlığını tespit edebilmek ve elde edilen sonuçları ilköğretim öğrencilerinin kelime hazineleri ile karşılaştırarak ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 100 çocuk romanı, 100 çocuk hikâyesi, 100 çocuk masalı, 54 çocuk destanı ve 14 çocuk efsane kitabından alınan 200 efsaneden 100.000’er kelime alınarak 500.000 kelimelik bir tahkiyeli metin havuzu oluşturulmuştur. Çalışmada

her türün ve genel olarak tahkiyeli türlerin kelime hazineleri, deyim, atasözü ve ikileme kullanımları gösterilmiştir.

Temur (2006)'un 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin yazı dilindeki kelime hazinesi üzerine yaptığı araştırma farklı değişkenleri kapsamaktadır. Araştırmanın amacı, öğrencilerin yazılı anlatımlarında hangi kelimeleri ne sıklıkta kullandıklarını saptamak ve yazılı anlatımlarında kullandıkları kelimeleri, cinsiyet, okul öncesi eğitim, anne-babanın eğitim düzeyi ve mesleği, ailenin ekonomik durumu, kardeş sayısı, öğrencinin kaçınıcı kardeş olduğu, evde veya okulda gazete okuma sıklığı kitap okuma sıklığı, yazı türü değişkenleri açısından incelemektir.

Arslan Kutlu (2006), ilköğretim 6. sınıf (2004 basımlı), 7. sınıf (2000 basımlı) ve 8. sınıf (2002 basımlı) Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki söz varlığını tespit etmiştir. Sınıflar arası karşılaştırmalarda, sınıf seviyesinin artışı ile metinlerin söz varlığında belirli bir oranda artış olduğu, ancak söz varlığının bazı birimlerinde bu artışın söz konusu olmadığı, hatta azalmaların görüldüğü görülmüştür.

Türkçe için yapılan ilk derlem çalışması olmasından dolayı önemli olan, Say ve Oflazer (<http://www.ii.metu.edu.tr/~corpus>), başkanlığında yürütülen "ODTÜ Türkçe Derlem" (METU Turkish Corpus) projesi tamamlanmıştır. ODTÜ Türkçe Derlem 2 milyon sözcük içeren 1990 sonrası Türkçe metin örneklerinden oluşmaktadır. ODTÜ Türkçe Derlemdeki sözcükler 10 farklı metin türünden alınmıştır. Her bir kaynaktan en fazla iki örneklem kullanılmıştır. Her örneklem 2.000 sözcük içermekte veya örneklem takip eden cümle sonlandığında sonlandırılmıştır. ODTÜ Türkçe Derlem dünyanın her yerinden araştırmacılar için sadece araştırma amacıyla kullanılmak kaydıyla ücretsiz olarak temin edilebilmektedir.

Sözlü dil üzerine bugün itibari ile devam etmekte çok önemli bir çalışma da, "ODTÜ Sözlü Türkçe Derlemi Projesi - (ODT-STD)" dir. Projenin amacı, yüz yüze ya da çeşitli iletişim araçlarıyla (örn., telefonda ve kitle iletişim araçları) gerçekleşen Türkçe konuşmalardan oluşacak 1 milyon sözcüklük bir veritabanını dilbilimsel yöntemlerle çözümlenerek günümüz Türkçesinin bilgisayar ortamında izlenmesini ve taranmasını sağlayacak bilimsel bir kaynak oluşturmaktır. Sözlü Türkçe Derlemi adıyla anılacak olan bu kaynak, diğer bir deyişle, sözlü derlem (İng. spoken corpus), dil ve dille ilgili alanlarda araştırma ve çalışmalar yapan bilim insanlarının kullanımına sunulacaktır. ODT-STD' de konuşmalar EXMARaLDA programları yardımıyla yazıya dökülecek, bu yazılar ses/görüntü kayıtları ile birlikte eşzamanlı olarak izlenebilecek ve konuşma Türkçesinin çeşitli söylem özellikleri işaretlenecektir (İng. tagging). Böylelikle, örneğin, derlemde hitap biçimleri, istekte bulunma, teşekkür etme vb. dil kalıplarını kullanım ortamları içinde incelemek mümkün olacaktır (<http://std.metu.edu.tr/>). Projenin tanıtım sürümü kullanıma açıktır. *Sözlü Türkçe Derlemi Tanıtım Sürümü* (std_demo) ticari olmayan amaçlarla araştırmacıların inceleme ve kullanımına hazırdır. Derlemde çeşitli ses kayıtları ve Radyo ODTÜ'nün arşivinden toplam 18 konuşmadan oluşan bir seçki sunulmuştur. Std_demo'da kayıtlar, sadece temel çeviri yazı ve bazı söylem özellikleri bakımından çözümlenmiş hâledir.

Aşık (2007)'ın yabancılara Türkçe öğretiminde en kısa zamanda doğru kelimeleri öğretmek ve yabancı dil öğretimine katkıda bulunmak amacıyla yaptığı araştırmada sözlü Türkçenin kelime sıklığı belirlenmek istenmiştir. Bu amaç doğrultu-

sunda Türkiye’nin çeşitli illerinde yer alan meydan, market, berber, okul, eğlence ortamı, sinema, tiyatro gibi otuz farklı mekândan bin adet ses kaydı alan Aşık, çalışmasının sonunda sözlü Türkçeye ait kelime sıklığını belirlemeye çalışmıştır.

Pilav (2008), üniversite birinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki söz varlığını tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmasında üç üniversitenin dokuz fakültesinden toplam 450 öğrenciye yazılı anlatım çalışması yaptırarak toplam 106.030 kelimelik bir havuz elde etmiştir. Araştırmacı elde ettiği metin havuzunu kelime hazinesi, deyim, atasözü ve ikileme açısından değerlendirmiştir.

Ülkemizde söz varlığı üzerine bugün itibariyle yapılmış son araştırma, İpek Eğilmez’e (2010) aittir. Araştırmacı, alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyi dikkate alarak belirlediği 4. sınıf öğrencilerinin söz varlığını tespit etmiştir. Sosyo-ekonomik düzeye göre okullar arasında karşılaştırmalar yapan araştırmacı, bulgularını aynı sınıf seviyesindeki ders kitabının söz varlığı ile de mukayese etmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Yurt dışında doksan yıl önceye giden söz varlığı araştırmaları, ülkemizde de yaklaşık aynı geçmişe sahiptir. Batı’da Thorndike ile başlayan söz varlığı araştırmaları, günümüzde iki koldan ilerlemektedir. Birincisi, söz varlığının kelime, deyim, atasözü vb. unsurları üzerine farklı hedef kitlelerine yönelik yapılan özel amaçlı çalışmalardır. Diğeri ise *derlem* adı verilen, sözlü ya da yazılı dilden parçalar hâlinde toplanıp bir araya getirilmiş büyük malzeme üzerinde yapılan bütüncül araştırmalardır. Dünyanın birçok ülkesinde özellikle devlet projesi biçiminde yapılmış derlem çalışmaları mevcuttur. Ülkemizdeki derlem çalışmalarının, diğer ülkelere oranla arzu edilen düzeyde olduğunu söylemek güçtür.

Yurt dışındaki söz varlığı araştırmaları sözlü ve yazılı dili ayrı ayrı ve bir arada içerecek biçimde, çok farklı seviyedeki gruplar üzerinde ve eğitim sürecine doğrudan aktarılabilir tarzda yapılmaktadır. Türkiye’deki söz varlığı araştırmalarında, nicel açıdan az olmaları dışında, ortak bir yöntem bulunmadığı için sonuçlarının karşılaştırılmasında da büyük problemler gözükmektedir.

Ülkemizde konuşma dili üzerine son elli yılda üç adet çalışma yapılmıştır. Konuşma dilinden malzeme toplama zorluğu, araştırmacıları yazılı dil üzerine çalışmaya yönlendirmektedir. Yazılı dilden hazır alınan ya da hedef kitleye yazılı anlatım yaptırmak suretiyle oluşturulmuş malzeme üzerinde, söz varlığı tespitine yönelik araştırmalar son yıllarda artış göstermiştir. Okul öncesi dönemden üniversiteye kadar örgün eğitimin tüm hedef kitesine hitap eden araştırmalar mevcuttur. Ancak bunların büyük kısmının örneklemini küçüktür. Yapılan çalışmaların çok büyük kısmı, lisansüstünde tez olarak hazırlanmış akademik araştırmalardır.

Yurt dışında, ana dil öğretimi çerçevesinde ve ana dil derslerinde kullanılmak üzere, ders kitaplarındaki metinlerin oluşturulması, hedef kitleye yönelik okuma kitaplarının hazırlanması vb. durumlar için hazırlanmış, söz varlığı listeleri mevcuttur. Örgün eğitimin ilk sınıfından itibaren öğretilmesi amaçlanan söz varlığı unsurları listeler hâlinde belirlenmiştir. Maalesef ülkemizde, ders kitaplarının ya da eğitim ortamında okuma / dinleme malzemesi olarak kullanılacak yazılı materyallerin, hangi söz varlığı listelerine uygun hazırlanacağına yönelik bir ölçüt bulunmamaktadır.

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda şu öneriler yapılabilir:

1. Söz varlığı araştırmalarında, özellikle *yöntem* konusunda tam bir anlaşma söz konusu değildir. Yöntem problemi, sonuçların karşılaştırılmasını engellemekte ve doğal olarak araştırma verilerinin eğitim sürecine aktarımını ötelemektedir. Bu sebeple, söz varlığı üzerine çalışan araştırmacıların bir araya gelerek, ortak bir yöntem belirleyecekleri bilimsel toplantılara zemin hazırlanmalıdır.
2. Söz varlığı üzerine söylemler, önemli birkaç araştırma dışında, nicel temellidir. Bu nicel verilere, nitel yöntemlerle ulaşılmış olsa bile, aktarma, kestirme, yordama ve tavsiyeler yine nicel noktada iki nokta arasına bir çizgi çekilmek suretiyle sabitleştirilmektedir. Araştırmalarda elde edilen bulgular nicel olarak düşünülmemeli, eğitim ortamına nitel olarak aktarılmalı ve değerlendirilmelidir.
3. Konuşma dilindeki söz varlığı unsurlarının tespitine yönelik araştırmalar yok denecek kadar azdır. Araştırmacılar, konuşma açısında, her yaş seviyesini ve her ortamı dikkate alacak şekilde yapılacak söz varlığı çalışmalarına yönlendirilmelidir.
4. Okul öncesinden orta öğretimin sonuna kadar, her sınıf seviyesinde öğretilmesi hedeflenen kelime, deyim, atasözü, ikileme vd. söz varlığı unsurlarının listeleri hazırlanmalı, bu yönde oluşturulacak ölçütler öncelikle ders kitabı yazarları, bunun yanında çocuk edebiyatı yazarları ile paylaşılmalıdır.
5. Dünya her geçen gün gelişmekte, bununla birlikte dil de değerışmektedir. Özellikle yazılı dil üzerine yapılan söz varlığı tespitleri belirli aralıklarla yenilenmelidir.
6. Ülkemizdeki bireylerin söz varlığı seviyelerinin tespiti ve artırılması için devlet projeleri hazırlanmalı, bu yönde özellikle de Millî Eğitim Bakanlığı ile üniversitelerimiz ortak bilimsel çalışmalar yürütmelidir. Zira bir coğrafyayı vatan yapan ana husus *dildir*, dilin ana göstergesi de sahip olduğu söz varlığını işleme ve geliştirme biçimidir.

Kaynakça

- AKINCI, Mustafa H. (1992). **Temel Söz Varlığımız ve Örneklendirilmesi**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Ana Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- AKSAN, Doğan. (2000) **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil bilim**. Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- AKSAN, Doğan. (2002). **Anadilimizin Söz Denizinde**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Doğan. (2004). **Türkçenin Sözvarlığı**. Ankara: Engin Yayınevi.
- AKSOY, Ömer Asım. (1936). **Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzümlü Kelimeler ve Bu Kelimelerin Belirtme Usulü**, Gaziantep: Gaziantep Halkevi Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi Yayınları.
- AŞIK, Ufuk. (2007). **Yabancılar İçin Temel Türkçe Söz Varlığının Oluşturulması**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- AVKAPAN, Altan. (2006). **Orta Öğretim 11. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- BAKER, Scott K. vd. (2005). *"Vocabulary Acquisition: Synthesis of the Research."* <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED386860.pdf>.
- BAŞ, Bayram. (2005). *2005 Yılında Yayımlanmış Bazı Çocuk Dergilerindeki Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme. XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi-Kongre Kitabı*. (Ed.: Hüseyin KIRAN). C.2. 28-30 Eylül 2005. Ankara: Anı Yayıncılık.
- BAŞ, Bayram. (2006). **1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyelî Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma**, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- BAŞTÜRK, Mehmet. (2004) **Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- BAUMAN, John. (1996). *"Vocabulary Resources for Material Writers".The Materials Writers Newsletter*. Vol. IV, No.3, October. <http://jbauman.com/mat.art.html>
- British National Corpus**, Oxford University Computing Services, <http://www.natcorp.ox.ac.uk>
- BÜYÜKKANTARCIOĞLU, Nalân. (1992). *İstanbul'daki Üç İlkokulda Farklı Sosyal Katmanlardan Gelen Üçüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinde Ölçüt-Dil Sözcük Dağarcığı Farklılıkları. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (8) 3, 227-237, Ankara.
- CESUR, Oğuz. (2005). **(Kastamonu İlinde Bir İnceleme) Pansiyonlu İlköğretim Öğrencileri Üzerinde Kelime Serveti Araştırması**. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÇIPLAK, Mustafa. (2005). **Uşak Merkez İlköğretim 5., 8. ve 11. Sınıfların Yazılı Kelime Hazinesinin Belirlenmesi**, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÇİFTÇİ, Musa. (1991). **Bir Grup Yükseköğrenim Öğrencisi Üzerinde Kelime Serveti Araştırması**. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DAVASLIGİL, Ümit. (1980). *Farklı Sosyo-ekonomik ve Kültürel Çevreden Gelen Birinci Sınıf Çocuklarının Dil Gelişimine Okulun Etkisi. İstanbul Üniversitesi Pedagoji Enstitüsü Pedagoji Dergisi* (1) 167-186.
- DEMİRCAN, Ömer. (1990) **Yabancı Dil Öğretim ve Yöntemleri**. İstanbul: Ekin Eğitim-Yayıncılık ve Dağıtım.
- DÖKMEN, Üstün ve Zehra Dökmen. (1988). *İlkokul Kitaplarındaki Dili ve Türkçeyi Kullanma Becerisinin Psikolojik Bir Yaklaşımla Değerlendirilmesi. Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı*. 1-3 Ekim 1986. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- DUVERGER, Maurice. (1973). **Sosyal Bilimlere Giriş**. (çev.: Ünsal Oksay). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- FAUCET, L., West, M., Palmer, H. & Thorndike, E.L. (1936). **The Interim Report on Vocabulary Selection for the Teaching of English as a Foreign Language**. London: P.S. King.
- FRY, Edward. (1997). **1000 Instant Words, The Most Common Words for Teaching, Reading, Writing and Spelling**. Chicago,USA: Contemporary Publishing Group.
- GÖZ, İlyas. (2003). **Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü**. Ankara: TDK Yayınları.
- GÜZEL, Abdurrahman, Özay Karadağ, Mehmet Kurudayıoğlu. (2005). *İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Hazinesi Bakımından Niceliği ve Ortak Kelime Hazinesi Kazandırması Bakımından Yeterlilikleri*. **XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi-Kongre Kitabı**. (Ed.: Hüseyin Kıran). C.2. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 28-30 Eylül 2005. Ankara: Anı Yayıncılık.
- HARIT, Ömer. (1971) **Kelime Hazinesi Araştırması**. Ankara: MEB Planlama Araştırma ve Koordinasyon Dairesi, Yayın 103, Araştırma Bölümü.
- HARIT, Ömer. (1971) **Kelime Hazinesi Araştırması**. Ankara: MEB Planlama Araştırma ve Koordinasyon Dairesi, Yayın 103, Araştırma Bölümü.
- HARRIS, Albert J. ve Edward R. SIPAY. (1990) **How to Increase Reading Ability, A Guide to Developmental & Remedial Methods**. New York and London: Longman (ninth edition)
<http://www.cis.doshisha.ac.jp/kkita/Japanese/library/resource/corpus/corpus.htm#general>
<http://www.natcorp.ox.ac.uk>
- İPEK EĞİLMEZ, Nigar. (2010). **İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarına Aktarımı**. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- İPEKÇİ, Ali. (2005). **İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Serveti Üzerine Bir Araştırma**. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KARADAĞ, Özay ve Mehmet Kurudayıoğlu. (2006). *2005 Türkçe Programına Göre Hazırlanmış İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Hazinesi*. **XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 13-15 Eylül 2006.
- KARADAĞ, Özay. (2005). **İlköğretim I. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- KIRCA ZENGİN Nesrin. (1992) **İlkokulun Dört ve Beşinci Sınıflarında Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Araştırmalar-I Türkçe Ders Kitapları**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KOÇAK, Hikmet. (1999). **Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kelime Hazinesi İle İlgili Bir Araştırma**. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KURUDAYIOĞLU, Mehmet ve Özay Karadağ. (2005). *Kelime Hazineleri Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme*. **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. (25), 2005-2.
- KURUDAYIOĞLU, Mehmet ve Özay Karadağ. (2006). *Ortak Kelime Hazinesi Kazandırmada İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Durumu*. **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.7, S.2, s.335-343.
- KURUDAYIOĞLU, Mehmet. (2005). **İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- KUTLU, Hilal A. (2006). **MEB İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Dairesi (1926). **İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Elifba Kitapları Hakkındaki Raporu**. İstanbul: Millî Matbaa.
- ODTÜ Sözlü Türkçe Derlemi Projesi. <http://std.metu.edu.tr/>
- OFLAZER, Kemal. (2006) **Bilişim Tabanlı Dil Bilimi Üzerine Ufuk Turu**. Bilgisayar Destekli Dil Bilimi Çalıştayı Bildirileri. (14 Mayıs 2005). Ankara: TDK Yayınları.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat. (1954a). *Kelime Hazinesi*. **İlköğretim**. XIX(367) 5-6.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat. (1954b). *Kelime Hazinesi*. **İlköğretim**. XIX(370) 5-7.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat. (1962). *Kelime Hazinesinin Geliştirilmesi*. **İlköğretim**. XXVIII(506) 18-19-32.
- PARS, Vedide Baha ve Cahit Baha Pars. (1954). **Okuma Psikolojisi ve İlkokuma Öğretimi**. İstanbul: Maarif Basımevi.
- PIERCE, Joe E. (1960). **Türkçe Kelime Sayımı (A Frequency Count of Turkish Words)**. Ankara: MEB Yayın Müdürlüğü Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Merkezi.
- PİLAV, Salim. (2008). **Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- SAY, Bilge ve Kemal Oflazer (2010). **ODTÜ Türkçe Derlem Projesi**. (<http://www.ii.metu.edu.tr/~corpus>).
- SAY, Bilge, Umut Özge ve Kemal Oflazer. (2002) *Bilgisayar Ortamında Bir Derlem Geliştirme Çalışması*. **Akademik Bilişim 2002**, 6-8 Şubat 2002, Selçuk Üniversitesi.
- SHEPHERD, James F. (1987). **College Vocabulary Skills**. Hough Mifflin Company: Boston, USA.
- SITTON, Rebecca. (2005). **Spelling Source Series**. www.sittonspelling.com.
- SUBKLEW, Erna, M.Fevzi Aksarı ve Tayfur Köksal. (1988) **Kelimeler**. Weisbaden: Der Hessische Kultur Minister.
- SÜLEYMANOĞLU, Hayriye Memoğlu. (2006). **Türkçenin Ters Sıklık Sözlüğü**. Ankara: Kurmay Kitap Yayın Dağıtım.
- TEMUR, Turan. (2006). **İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Yazı Dilindeki Kelime Hazinelerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- THORNDIKE, Edward L ve Irving Lorge. (1972). **The Teacher's Word Book Of 30.000 Words**. New York: Teachers College-Columbia University.
- TOSUNOĞLU, Mesiha. (1998). **İlköğretim Okuluna Başlayan Öğrencilerin Okuma Yazmayı Öğrenmeden Önceki Kelime Serveti Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- TOSUNOĞLU, Mesiha. (1999). *Kelime Servetinin Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi*. Ankara: **Millî Eğitim Dergisi** (144).
- Türkçe Sözlük**. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÜNSAL, Hayriye. (2005). **İlköğretim 5 ve 8. Sınıflar İle Ortaöğretim 11. Sınıfların Sözlü Anlatımdaki Aktif Kelime Hazineleri / Afyon Merkez Örneği**. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- WEST, Michael. (1959). **A General Service List of English Words**. London: Longmans.
- YALÇIN, Süleyman Kaan. (2005). **İlköğretim 1. ve 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı Unsurlarının Eğitsel Açından Değerlendirilmesi**. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YAZI, Zafer. (2005). **Orta Öğretim 10. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YİĞİTTÜRK, Hasan. (2005). **Orta Öğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

THE ESSENTIAL STUDIES ON WORD PROPERTY IN TURKEY AND ABROAD

Bayram BAŞ*

Özyay KARADAĞ**

Abstract

The aim of this article is to introduce the essential studies on word property which have been made in Turkey and abroad. The most of these studies are on written word frequency which is the most substantial component of word property. The studies on spoken language are so rare compared to ones on written language. In this study field, first study in abroad has been seen in 1921 while it has been started in 1926 and first research was made in 1936 in Turkey. It has been also some studies with restricted sample according to target groups among the studies on word property in abroad. The basic significance of these studies is that they have been made considering levels. The words have been specified as list with respect to each school grade. In Turkey, the researches on students, course books, children books, spoken language and written texts have been generally made with the aim of determination. Some researchers have suggested word lists with respect to school grades. There are not only studies on vocabulary but also a couple of studies on using the other components of word property like idiom, proverb and repetition. In this study, it has been also mentioned of basic corpus studies in Turkey and abroad.

Key Words: Word property, vocabulary, word frequency, corpus

---

* Cumhuriyet University Faculty of Education, Department of Primary School Teaching

** Cumhuriyet University Faculty of Education, Department of Turkish Teaching